

PORADNIK O KOŚCIELNYM UNIEWAŻNIENIU MAŁŻEŃSTWA

EDUKACJA PRAWNA DLA KAŻDEGO

Stan prawny na czerwiec 2021 roku

Publikacja nieodpłatna

Poradnik przygotowano na podstawie przepisów ustawy o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej.

Informacje o systemie bezpłatnej pomocy prawnej i obywatelskiej można znaleźć na stronie internetowej www.darmowapomocprawna.ms.gov.pl

Stan prawny aktualny na czerwiec 2021 roku.

Autorzy:

Zespół prawników Fundacji Academia Iuris im. Macieja Bednarkiewicza z siedzibą w Warszawie

Adw. Małgorzata Roszkiewicz

R.pr. Magdalena Szydłowska

Redakcja:

Aleksandra Łapińska-Oleś (skład)

Agata Dobrowolska (uwagi redaktorskie)

Projekt zleciło m.st. Warszawa
sfinansował Wojewoda Mazowiecki

WSTĘP

Przygotowaliśmy tę broszurę, aby przybliżyć Państwu tematykę Kościelnego Unieważnienia Małżeństwa. Omawiamy w niej najważniejsze zagadnienia prawne m.in. odpowiadające na pytania:

- ❖ na czym polega kościele unieważnienie małżeństwa?
- ❖ jak napisać pozew/skargę powodową?
- ❖ kto może być pełnomocnikiem strony?
- ❖ jak przebiega postępowanie?
- ❖ jakie są konsekwencje płynące ze stwierdzenia nieważności małżeństwa?

Odpowiadamy na pytania często zadawane prawnikom Fundacji w punktach nieodpłatnej pomocy prawnej (Punkty NPP).

Pozostawiając Państwu dalszą lekturę, zachęcamy osoby, które nie są w stanie ponieść kosztów porady prawnej, do skorzystania z nieodpłatnych porad prawnych świadczonych przez prawników w Punktach NPP, jak również do skorzystania z pomocy prawnej udzielanej przez wolontariuszy Fundacji Academia Iuris im. Macieja Bednarkiewicza.

KORZYSTAJ Z WSPARCIA PRAWNIKA, jeśli masz jakiegokolwiek wątpliwości czy pytania do sprawy. Ustna porada u takiego specjalisty nie kosztuje więcej niż wizyta u prywatnego lekarza, a może pomóc rozwiązać problemy prawne.

ZAPISY NA NIEODPŁATNĄ POMOC w WARSZAWIE są prowadzone pod numerem **19115 wew. 8** oraz przez stronę internetową:
www.nieodplatnapomocprawna.um.warszawa.pl

KORZYSTAJ Z WSPARCIA PSYCHOLOGA, jeżeli trudna sytuacja rodzinna wiąże się z silnymi przeżyciami. Nieodpłatnej pomocy w tym zakresie udzielają często organizacje pozarządowe lub gminne poradnie rodzinne. Lista takich instytucji dostępna jest w każdym starostwie powiatowym. Informacji o nich warto również szukać w Internecie lub w gminnych biurach zajmujących się pomocą społeczną.

Spis treści

WSTĘP	3
I. KOŚCIELNE UNIEWAŻNIENIE MAŁŻEŃSTWA – INFORMACJE OGÓLNE	5
II. JAK NAPISAĆ POZEW?.....	10
III. KTO MOŻE BYĆ PEŁNOMOCNIKIEM STRONY?.....	15
IV. PRZEBIEG POSTĘPOWANIA	16
V. OBROŃCA WĘZŁA MAŁŻEŃSKIEGO.....	20
VI. WYROK	22
VII. ODWOŁANIE OD WYROKU	24
VIII. TZW. SZYBKI ROZWÓD KOŚCIELNY	26
IX. PRZYDATNE ADRESY SĄDÓW KOŚCIELNYCH W POLSCE.....	30
X. ZAKOŃCZENIE	32

I. KOŚCIELNE UNIEWAŻNIENIE MAŁŻEŃSTWA – INFORMACJE OGÓLNE

Rozwód cywilny przysługuje niemal każdemu, natomiast w przypadku **postępowania kościelnego o unieważnienie małżeństwa** są liczne ograniczenia. W kościele nie ma ani rozvodu ani unieważnienia małżeństwa, ponieważ kościół stoi na straży nierozzerwalności związku małżeńskiego. Niezgodne pożycie małżonków oraz zdrada nie ma znaczenia, nawet jeśli jeden z małżonków jest niewinny.

Nie każdy jednak związek zawierany w kościele jest prawdziwym i rzeczywistym małżeństwem i w związku z tym istnieją podstawy prawne do **stwierdzenia jego nieważności**, tj. uznania, iż taki związek w ogóle nie istniał, ponieważ nie został ważnie zawarty. Takie podstawy są zawarte w **Kodeksie Prawa Kanonicznego**. Obok podstaw prawnych, także praktyka i stosowane orzecznictwo stanowią wykładnię dla sądów i trybunałów kościelnych na całym świecie. W przypadku zawarcia nieważnego małżeństwa istnieje możliwość przeprowadzenia procesu o stwierdzenie jego nieważności.

W dzisiejszych czasach liczba spraw w sądach kościelnych rośnie, w tym liczba „rozwodów” kościelnych. Powodów takiego stanu jest wiele. Przede wszystkim zmianie uległo postrzeganie samego małżeństwa. Wiele osób nawet nie próbuje rozwiązywać problemów w małżeństwie, które przecież pojawiają się zawsze. Łatwiej jest złożyć pozew rozwodowy, a potem unieważnić małżeństwo sakramentalne. Coraz częściej można mówić o mentalności pro-rozwodowej.

Ważne jest, że wyrażenia typu: *rozwód kościelny, unieważnienie ślubu, czy unieważnienie małżeństwa kościelnego* **nie są poprawne**, mimo że używane przez większość społeczeństwa. Według prawa kanonicznego Sakrament małżeństwa jest zawarty na całe życie, nie może więc dojść do rozvodu, także rozvodu kościelnego.

W Kościele katolickim istnieje procedura nazywana przez adwokatów kościelnych „**stwierdzeniem nieważności małżeństwa**”. Polega ona na tym, że w procesie sądowym udowadniamy, że małżeństwa nigdy nie było. Zaszły pewne okoliczności, które już w dniu ślubu uniemożliwiały zawarcie małżeństwa.

Unieważnienie małżeństwa kościelnego może oznaczać zakaz zawarcia kolejnego. Za kłamstwo w zeznaniach grozi **grzech śmiertelny** według prawa kanonicznego, a w szczególnych przypadkach sąd kościelny może orzec **zakaz ponownego małżeństwa**.

! Najważniejszą konsekwencją płynącą ze stwierdzenia nieważności małżeństwa jest **możliwość ponownego pełnego uczestniczenia w życiu Kościoła katolickiego**. Objawia się to poprzez możliwość przyjmowania niektórych sakramentów świętych, jak Eucharystia czy Małżeństwo, jak i poprzez sprawowania niektórych funkcji w Kościele katolickim, np. pozostania ojcem chrzestnym czy matką chrzestną.

Papież Franciszek znacznie ułatwił prowadzenie procesu o unieważnienie małżeństwa. Przede wszystkim:

- 1) skrócono proces do obowiązkowej jednej instancji,
- 2) wprowadzono proces skrócony, przez wielu nazywany **procesem 45-dniowym**.

Szczególnie o tym ostatnim w swoim czasie było bardzo głośno w mediach, co przelożyło się na wzrost zainteresowania tematem unieważnienia ślubu. Wcześniej sprawy o stwierdzenie nieważności małżeństwa mogły trwać latami. Obecnie coraz częściej jest to okres 24-30 miesięcy.

Stwierdzenie nieważności małżeństwa nie powinno być tematem tabu. Zachętą do prowadzenia tego rodzaju spraw niech będą słowa Ojca Świętego, Benedykta XVI „*tam, gdzie rodzą się uprawnione wątpliwości, co do ważności małżeństwa sakramentalnie zawartego, należy podjąć takie kroki, które są konieczne dla zweryfikowania ich zasadności*”.

Przyczyną stwierdzenia nieważności małżeństwa kościelnego mogą być trzy grupy powodów:

1. tzw. przeszkody zrywające, od których nie uzyskano dyspensy,
2. wady zgody małżeńskiej,
3. brak formy kanonicznej.

1. Przeszkody zrywające

Przeszkody małżeńskie obejmujące cechy osobiste i okoliczności rzeczowe, które powodują, że dane małżeństwo zostało zawarte nieważnie. Zgodnie z prawem kanonicznym do przeszkód zrywających należą m.in:

- a) **przeszkoda wieku** (poniżej 16 lat dla mężczyzny i poniżej 14 lat dla kobiety);
- b) **przeszkoda pokrewieństwa** (w linii prostej, a w linii bocznej do czwartego stopnia włącznie);
- c) **przeszkoda powinowactwa** (w linii prostej);
- d) **przyzwoitość publiczna** (niemożność zawarcia małżeństwa przez mężczyznę z córką lub matką swojej partnerki oraz kobieta z synem lub ojcem swojego partnera);
- e) **przeszkoda święceń kapłańskich**;
- f) **przeszkoda profesji zakonnej** (śluby czystości);
- g) **przeszkoda pokrewieństwa prawnego** (adopcja w linii prostej i w drugim stopniu linii bocznej);
- h) **przeszkoda niemocy płciowej** (uprzednia i trwała impotencja, tj. brak współżycia poprzez niezdolność dokonania stosunku małżeńskiego)
- i) **przeszkoda różnej religii**;
- j) **występek** (zabójstwo współmałżonka osoby, z którą ktoś pragnie zawrzeć związek małżeński albo zabójstwo własnego współmałżonka, z intencją poślubienia innej osoby).

2. Wady zgody małżeńskiej

Małżeństwo może zostać nieważnie zawarte z powodu braków dotyczących zgody małżeńskiej, m.in:

- a)** pozbawienia używania rozumu;
- b)** poważnego braku rozeznania oceniającego co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich;
- c)** błędu co do osoby, tj. zawarcie małżeństwa z inną osobą niż się zamierzało zawrzeć małżeństwo;
- d)** błędu co do przymiotu osoby bezpośrednio i zasadniczo zamierzony, tj. chęć poślubienia osoby, która – w przekonaniu osoby zamierzającej zawrzeć związek małżeński – posiada określoną cechę (dziewictwo czy dobry stan zdrowia psychicznego poprzez brak choroby psychicznej, jak i brak długów przed ślubem), a okazuje się, że tego przymiotu była pozbawiona w dniu zawarcia ślubu;
- e)** błędu co do przymiotu osoby spowodowany podstępem, czyli zawarcie małżeństwa wskutek działania współmałżonka albo osób trzecich, których celem było wyłudzenie zgody na zawarcie ślubu z uwagi na chęć ukrycia przymiotu mogącego poważnie zakłócić wspólnotę życia małżeńskiego (np. choroba psychiczna albo wyroki skazujące przed ślubem);
- f)** podstępu przy zawieraniu małżeństwa (porwanie albo przetrzymywanie w celu zawarcia z małżeństwa);
- g)** symulacji (jedna ze stron lub obie nie ślubują sobie szczerze przysięgi małżeńskiej w zgodzie z własnym sumieniem);
- h)** wykluczenia jakiegoś z istotnych przymiotów lub elementów małżeństwa (jedność, nierozzerwalność, zrodzenie i wychowanie potomstwa);
- i)** zawierania małżeństwa pod warunkiem;
- j)** przymusu i bojaźni (zawarcie ślubu wskutek presji albo wskutek zaniepokojenia pojawiającego się pod wpływem zbliżającego się niebezpieczeństwa, np. zawarcie małżeństwa wskutek przedślubnej ciąży);
- k)** niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich z przyczyn natury psychicznej do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich (nimfomania, satyryzm, homoseksualizm, transseksualizm, sadyzm, masochizm, fetyszyzm, narcyzm, ekshibicjonizm, pedofilia, uzależnienia,

tj. chroniczny alkoholizm, narkomania, patologiczne uzależnienie od hazardu, erotomania).

3. Brak formy kanonicznej (występuje niezmiernie rzadko)

Przyczyną stwierdzenia nieważności małżeństwa, czyli tzw. rozvodu kościelnego, mogą być braki dotyczące formy kanonicznej, czyli samego sposobu zawarcia małżeństwa. Dotyczą najczęściej kapłana asystującego przy zawieraniu małżeństwa, a więc miejscowego ordynariusza lub proboszcza, albo kapłana lub diakona delegowanego przez jednego z nich. Przyczyna ta dotyczy m.in. braku odpowiedniego upoważnienia. Pominięcie wskazanych w prawie kanonicznym formalności przy wyrażaniu zgody małżeńskiej może prowadzić do tzw. unieważnienia małżeństwa.

II. JAK NAPISAĆ POZEW?

Aby rozpocząć procedurę uzyskania tzw. rozwodu kościelnego w pierwszej kolejności trzeba przygotować **skargę powodową**. Jest to dokument podobny do cywilnego pozwu rozwodowego, a jego wymagania określone są wprost w prawie kanonicznym.

Skarga, przez którą zaczyna się spór, powinna:

1. wyrażać wobec jakiego sędziego sprawa jest wnoszona, z opisem czego się żąda i od kogo;
2. wskazywać, na jakim uprawnieniu opiera się powód - przynajmniej ogólnie fakty i dowody na poparcie roszczeń;
3. być podpisana przez powoda lub jego pełnomocnika, ze wskazaniem dnia, miesiąca i roku, jak również miejsca zamieszkania powoda lub jego pełnomocnika, albo miejsca pobytu oznaczonego przez nich dla odbierania akt;
4. wskazywać stałe lub tymczasowe zamieszkanie strony pozwanej.

W skardze należy określić ponadto:

1. strony procesu tj. mąż i żona;
2. właściwy sąd kościelny, który będzie zajmował się sprawą;
3. podstawę prawną (tytuł prawny), z którego wynika, że małżeństwo jest zawarte nieważnie;
4. opisy okresu poznania się, narzeczeństwa oraz małżeństwa (aż do rozwodu);
5. opis charakteru stron, rodziny generacyjnej.

Niezbędne będą też wszelkie dokumenty, które będą **załącznikami** do skargi. To przede wszystkim:

1. metryka ślubu kościelnego (zwana również aktem małżeństwa); dokument ten musi być nowy (nie starszy niż 3 miesiące); nie można więc złożyć metryki, którą otrzymaliśmy w dniu zawierania małżeństwa;

2. metryka chrztu – zarówno strony powodowej, jak też pozwanej;
3. odpowiedź na pozew rozwodowy w postępowaniu cywilnym;
4. wyrok sądu okręgowego orzekający rozwód.

Poza tym **przydatne będą również:**

1. protokoły z rozpraw rozwodowych, szczególnie są to protokoły z zeznaniami świadków, a sam wyrok dotyczy orzekania o winie;
2. wszelkie dowody w postaci dokumentów, nagrań rozmów, zdjęć, czy listów, które mogą pomóc w udowodnieniu podstawy prawnej,

Pozew należy złożyć w **sądzie (trybunale) właściwym miejscowo**. Może być to sąd kościelny **miejsca zawarcia ślubu** lub sąd kościelny (zwany też sądem duchowym), **miejsca zamieszkania powoda i pozwanego**. Decyduje o tym powód, który może samodzielnie wybrać dany sąd kościelny.

Przy tworzeniu i składaniu dokumentów najlepiej skorzystać z pomocy adwokata cywilnego lub adwokata kościelnego.

Adwokat kościelny to osoba, która ukończyła Wydział Prawa Kanonicznego i ma doświadczenie w prowadzeniu spraw związanych ze stwierdzeniem nieważności małżeństwa.

Zadaniem adwokata kościelnego jest przede wszystkim:

1. pomoc w redagowaniu skargi powodowej;
2. pomoc w ustaleniu właściwych podstaw prawnych w zakresie nieważności małżeństwa;
3. pomoc w przygotowaniu się do całego procesu;
4. przygotowanie pism procesowych;
5. obecność podczas przesłuchania obu stron, a także świadków; sam powód nie ma możliwości być obecny podczas przesłuchania innych osób;
6. zabezpieczenie strony przed popełnianiem licznych błędów proceduralnych podczas przebiegu procesu.

Po złożeniu skargi powodowej jest **miesięczny okres na jej przyjęcie**. W praktyce termin ten rzadko jest zachowany. Zdarza się, iż do tego czasu strona otrzymuje informację o konieczności dokonania wskazanych przez sąd poprawek, bądź dowiaduje się o odrzuceniu pozwu, jak i równocześnie poinformowana zostaje o możliwości apelacji od tej decyzji.

Przy przyjęciu skargi powodowej, zostaje ona przesłana stronie pozwanej celem ustosunkowania się do niej. I znowu, **przy skardze wzajemnej**, tj. zwłaszcza, gdy strona przeciwna zaproponuje nowy tytuł, to może ona zostać przesłana stronie powodowej celem zajęcia stanowiska.

W prawie kanonicznym określono, że **maksymalny czas trwania procesu** o tzw. „unieważnienie ślubu konkordatowego” powinien wynosić **12 miesięcy** dla spraw rozstrzyganych **w I instancji** i **6 miesięcy** dla **II instancji**. W praktyce jednak czas ten może wydłużyć się w zależności od zaistniałych okoliczności, np. niestawienia się świadka w sądzie albo konieczności przeanalizowania dostarczonych materiałów dowodowych. Często zdarza się, że strona pozwana unika składania zeznań i nie odpowiada na pisemne wezwania sądowe. Zwykle jednak całość postępowania procesowego w sprawie o stwierdzenie nieważności sakramentu małżeństwa kończy się przed upływem dwóch lub trzech lat.

Wzór Skargi Powodowej:

....., dnia..... r.
miejsowość, data

Sąd Metropolitalny Warszawski

ul. Nowogrodzka 49
00-695 Warszawa

Powód: Jan Kowalski

ur. 18.05.1975 r. w Warszawie
ul. Czerniakowska 76
00-454 Warszawa

Parafia ..... w Warszawie

Pozwana: Anna Kowalska, z d. Kalina

ur. 15.05.1975 r. w Lublinie
ul. Warszawska 109
00-454 Warszawa

Parafia ..... w Warszawie

SKARGA POWODOWA

W dniu 10 września 2010 r. zawarłem związek małżeński z Anną Kaliną w kościele parafialnym p.w. ....w Warszawie, Archidiecezja..... Poznaliśmy się w trakcie studiów (*można zawrzeć opis historii związku*).

Nie było pożycia cielesnego przed ślubem. Zamiar zawarcia małżeństwa wyszedł z obu stron. Przed ślubem jednak pozwana zaczęła wyrażać pewne wątpliwości, co do naszego małżeństwa, jednakże nie były one brane przeze mnie na poważnie. Tłumaczyłem sobie to tym, iż wynika to ze stresu z tak poważnej decyzji.

Po ślubie zamieszkaliśmy razem, ale po upływie około dwóch tygodni pozwana oświadczyła, iż jest w związku z innym mężczyzną, z którym spodziewa się dziecka.

Pozwana ukrywała ten fakt, zawierając ze mną związek małżeński. Pozwana przyznała bowiem, że dziecko nienarodzone jest dzieckiem tego mężczyzny.

Wobec powyższego i w związku z tym, iż w dacie ślubu nie miałem wiedzy o stanie, w jakim znajduje się pozwana, związek małżeński został zawarty. Gdybym jednak miał świadomość, że pozwana spodziewa się dziecka z innym mężczyzną, taki związek nie zostałby zawarty (*można opisać w jaki sposób wyglądało życie/pożycie małżeńskie do momentu powzięcia informacji o ciąży małżonki*).

Rozstaliśmy się wraz z pozwaną zaraz po przekazaniu przez nią informacji o ciąży. Pozew rozwodowy został przeze mnie złożony w sądzie cywilnym w dwa miesiące po rozstaniu. Dziecko urodziło się już po wyroku sądowym. Sąd Okręgowy w Warszawie rozwiązał związek małżeński orzekając o rozwodzie.

Na ten moment nie widzę możliwości porozumienia się z Pozwaną.

Na potwierdzenie mojej tezy podaję poniżej świadków:

1. Anita Kowalska (zam: .....,Warszawa),
2. Bartosz Nowak (zam: ....., Warszawa),
3. Julian Kuc (zam:....., Warszawa)

Wobec powyższego proszę Sąd Metropolitany Warszawski o stwierdzenie, że moje małżeństwo zostało nieważnie zawarte, z tytułu umyślnego wprowadzenia mnie w błąd oraz z tytułu symulacji zgody małżeńskiej, po stronie pozwanej. Chciałbym ułożyć sobie życie zgodnie z nauką Kościoła i własnym sumieniem.

Jan Kowalski
(własnoręczny podpis)

Załączniki:

1. Świadcetwo ślubu kościelnego;
2. Odpis wyroku rozwodowego;
3. Odpis wyroku o ustalenie ojcostwa.

III. KTO MOŻE BYĆ PEŁNOMOCNIKIEM STRONY?

Na mocy Kodeksu Prawa Kanonicznego, strona **może swobodnie ustanowić sobie pełnomocnika i adwokata**. Zadaniem pełnomocnika jest reprezentowanie strony, działanie za stronę i dla strony. Do istoty urzędu adwokata należy jego udział w procesie i świadczenie fachowej pomocy prawnej na rzecz strony, która go o taką pomoc poprosiła. W celu zapewnienia prawidłowego i sprawnego przebiegu procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa kościelnego warto zwrócić się do osoby, która ma doświadczenie w prowadzeniu spraw przed sądami kościelnymi oraz posiada wymagane uprawnienia.

Należy pamiętać, że w przypadku podjęcia decyzji o ustanowieniu pełnomocnika, konieczne będzie udzielenie **pisemnego pełnomocnictwa**.

Czynność ta jest niezbędnym **wymogiem formalnym**, który pozwoli ustanowionemu pełnomocnikowi na dokonywanie wszelkich niezbędnych czynności w sprawie. Udzielenie pełnego pełnomocnictwa będzie obejmowało przede wszystkim **reprezentację strony** (może być to zarówno strona powodowa, jak i strona pozwana) w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa sakramentalnego, potocznie nazywanego rozwodem kościelnym, czy też unieważnieniem ślubu kościelnego. Niewątpliwą zaletą ustanowienia pełnomocnika, jest również fakt, iż adwokat kościelny może brać **czynny udział w przesłuchaniu stron**, co pozwoli na zadanie odpowiednich pytań przesłuchiwanym stronom, a w konsekwencji na zwrócenie uwagi składowi orzekającemu na kluczowe w sprawie fakty. Adwokat kościelny **posiada pełny dostęp do akt sprawy**, co niewątpliwie przyspiesza proces, a także zapewnia możliwość szybkiego i skutecznego reagowania na istniejącą sytuację procesową.

IV. PRZEBIEG POSTĘPOWANIA

W procesach kościelnych **nie ma rozpraw**, a jedynie **indywidualne przesłuchania** w sądzie. Reszta to wymiana pism pomiędzy sądem, a stronami procesu. Trzeba mieć świadomość, że proces kościelny wygląda zupełnie inaczej niż postępowanie cywilne w sądach powszechnych.

Osoba składająca skargę o stwierdzenie nieważności małżeństwa powinna w dokumencie zaznaczyć, do którego z Sądów Biskupich kieruje swoje pismo. Wybór sądu uzależniony jest m.in. od przynależności parafii, w której doszło do zawarcia małżeństwa, do konkretnej diecezji lub miejsca zamieszkania strony zainteresowanej.

Sędzia ma obowiązek odpowiedzieć na pozew tak szybko, jak tylko jest to możliwe – może **skargę przyjąć** lub **ją odrzucić**. Jeżeli w ciągu miesiąca od złożenia tzw. podania o unieważnienie małżeństwa kościelnego powód nie doczekał się odpowiedzi, może wystosować oficjalną prośbę o ustosunkowanie się sędziego do złożonej skargi. Jeśli od dnia wystosowania przypomnienia minęło 10 dni, a osoba składająca skargę w dalszym ciągu nie otrzymała odpowiedzi ze strony sędziego, może uważać skargę za przyjętą. W sytuacji, gdy wystosowaną przez sędziego odpowiedzią na pozew o stwierdzenie nieważności małżeństwa kościelnego jest jego **odrzucenie** – np. ze względu na uchybienia formalne lub brak podstaw do wszczęcia procesu – powodowi przysługuje możliwość złożenia **odwołania do trybunału apelacyjnego** bądź **kolegium sędziowskiego**.

W przypadku **przyjęcia** przez sąd pozwu o stwierdzenie nieważności małżeństwa rozpoczyna się **kolejny etap procesu**.

Po **wezwaniu stron do trybunału** w celu uzyskania przez sąd kluczowych informacji związanych z przedmiotem skargi, dochodzi do tzw. **zawiązania sporu**,

czyli postawienia oficjalnego pytania dotyczącego nieważności małżeństwa, na które odpowiedź stanowić będzie ostateczny wyrok sądu.

W trakcie zawiązania sporu powinien zostać jednoznacznie ustalony charakter przeszkody, na podstawie której strona (lub strony) wnioskuje o wszczęcie procesu kanonicznego o stwierdzenie nieważności małżeństwa. Zawiązanie sporu powinno odbywać się co do zasady w obecności stron, obrońcy węzła małżeńskiego oraz notariusza. Przebieg procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa uzależniony jest od przesłuchań stron oraz świadków – to właśnie zeznania odgrywają w większości przypadków rolę najważniejszych dowodów.

Wybór świadków przysługuje zarówno powodowi, jak i drugiemu współmałżonkowi oraz obrońcy węzła. Świadców wskazuje powód już w trakcie formułowania skargi, dalszych może powołać na etapie zawiązywania sporu. W przypadku, gdy wyznaczony świadek odmawia stawienia się przed sądem kościelnym, sąd może pozwolić, by jego zeznania spisał notariusz.

Świadkiem nie może być:

1. osoba małoletnia;
2. osoba chora psychicznie;
3. kapłan (zeznania mogłyby naruszyć tajemnicę spowiedzi).

Sędzia przesłuchując świadków posiłkuje się uprzednio przygotowanym formularzem.

Pytania zadawane świadkom podczas procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa podzielić możemy na:

1. **ogólne** (dotyczą przeważnie samych przesłuchiowanych – m.in. ich wyznania, stosunku do Kościoła katolickiego, karalności, wykształcenia, uprawianego zawodu, itp.);
2. **szczegółowe** (ściśle związane są z charakterem procesu małżeńskiego).

W razie wątpliwości sędzia może zadawać również pytania, których nie uwzględnił w formularzu.

Jeżeli zachodzi konieczność, po złożeniu zeznań ma miejsce **opinia biegłego kościelnego** (psychologa, psychiatry, seksuologa), której celem jest stwierdzenie, czy osoba była zdolna do ważnego zawarcia małżeństwa, czy też uzależnienie albo choroba psychiczna nie pozwoliły mu na podjęcie istotnych obowiązków małżeńskich.

Po przygotowaniu wymaganej dokumentacji i upewnieniu się, że wszystkie formalności związane z przesłuchaniem stron oraz świadków zostały dopełnione, **sędzia instruktor przesyła akta do Sądu Biskupiego**. Przepisy prawa kościelnego nie wymagają dla stwierdzenia nieważności małżeństwa rozwodu cywilnego. Jednak wyrok sądu cywilnego bywa dołączany jako dowód w procesie kanonicznym. Ułatwia to przeprowadzenie dowodu, podobnie jak orzeczenie o winie jednego z małżonków przekonuje często sędziów sądu bardziej niż bez orzekania o winie.

Następnie może rozpocząć się kolejny etap procesu związany z **publikacją akt**. Po ogłoszeniu zakończenia postępowania dowodowego następuje **czas na przedstawienie uwag oraz linii obrony**. W procesach, których przedmiotem jest tzw. unieważnienie małżeństwa kościelnego, procedura wymaga, aby linię obrony małżeństwa zaprezentował **obrońca węzła małżeńskiego**. Ma on obowiązek przedstawić sędziemu wszystkie fakty, które przemawiają za tezą o ważności omawianego małżeństwa.

Kolejno **ogłaszany jest wyrok**. Decyzja sędziego jest uzależniona od postanowień pozostałych członków trybunału, dlatego przed wspólną naradą każdy z sędziów ma obowiązek przedstawić swoje **wnioski w formie pisemnej**, które trafiają do akt procesu kanonicznego o stwierdzenie nieważności małżeństwa.

Jeśli mowa o finansowych **kosztach takiego procesu**, to część kurii w kraju wymaga **opłaty wstępnej** przy składaniu pozwu w wysokości **ok. 100-300 zł**.

Jeśli w trakcie procedury jest konieczność uzyskania opinii psychologa, to do dokumentów należy taką dołączyć. To kolejny koszt - **konsultacja psychologiczna** w tym zakresie kosztuje zwykle **ok. 300-600 zł**.

Po złożeniu odpowiednich dokumentów, rozpoczyna się sam **proces w sądzie biskupim**. Tu pojawia się największa kwota, tj. **koszty sądowe**, które wynoszą zwykle **ok. 1500-2000 zł**. Mogą jednak one wyższe lub niższe i są ustalane indywidualnie przez biskupa danej kurii. Nie ma centralnych ustaleń Episkopatu dotyczących wysokości tej opłaty. W niektórych przypadkach koszty te można rozłożyć na raty. Do przeprowadzenia procesu zwykle wynajmuje się prawnika, który zajmie się wszelkimi jego aspektami. Tutaj jednak stawki są ustalane indywidualnie, zazwyczaj za całą sprawę, a nie za godzinę. Wszystko jednak zależy od poziomu komplikacji danej sprawy.

V. OBROŃCA WĘZŁA MAŁŻEŃSKIEGO

Kościół katolicki od początku swojego istnienia stoi na straży nierozzerwalności węzła małżeńskiego. Aby jednak swoją naukę mógł wcielić w życie, ustanowił określone instytucje i urzędy. Jednym z nich jest **obrońca węzła małżeńskiego** (*defensor vinculi* lub *defensor matrimonium*).

Już od początku powstania, kompetencje, które posiada, pozwalały mu na ingerencję w proces o tzw. „unieważnienie sakramentu małżeństwa”. Obecny Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. wskazuje, iż **obowiązkiem obrońcy węzła małżeńskiego** jest proponować i przedstawiać wszystko, co w sposób rozumny może być przytoczone przeciw nieważności małżeństwa. Dlatego też rola i zadania, które obrońca węzła małżeńskiego posiada, oscylują wokół działania na rzecz ważności sakramentalnego związku małżeńskiego.

Obrońca węzła małżeńskiego występuje jako **strona reprezentująca Kościół**, stojąc na straży nierozzerwalności sakramentalnego związku małżeńskiego, a urząd ten może sprawować nie tylko osoba duchowna, lecz i świecka, tak kobieta, jak i mężczyzna. Ich nominacją zajmuje się biskup diecezjalny. Kandydat na ten urząd musi być dobrego imienia, posiadać nieposzlakowaną opinię i mieć doktorat lub przynajmniej licencjat z prawa kanonicznego oraz być „*wypróbowanym w roztropności i gorliwości o sprawiedliwość*”.

Zadaniem obrońcy jest:

1. niepozwalanie na powierzchowną ocenę przedstawionych przez obie strony dowodów oraz wydawanie zbyt pochopnych orzeczeń stwierdzających tzw. „unieważnienie małżeństwa kościelnego”;
2. poszukiwanie on prawdy obiektywnej;
3. ocena argumentów obu stron procesowych – zarówno powodowej, jak i pozwanej;

4. przedłożenie sędziemu kościelnemu zagadnień, co do których strona (powodowa i pozwana) ma być przesłuchana;
5. przygotowanie pytań, które sędzia może zadać powołanemu w sprawie świadkowi;
6. może uczestniczyć w przesłuchaniu stron, świadków i biegłych.

W procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa obrońca wężła małżeńskiego **przedstawia swoje uwagi**, aby nakreślić fakty, które powinny uniemożliwić stwierdzenie nieważności małżeństwa. Rzadkością jest pozytywna opinia obrońcy wężła małżeńskiego.

Co ważne, obrońca wężła małżeńskiego przedstawia uwagi, zaś wyrok wydawany jest przez sędziów. Nie można zatem utożsamiać uwag z wyrokiem. Te pierwsze bowiem są częścią materiału dowodowego. Wyrok to już ocena i orzeczenie ważności albo nieważności małżeństwa.

Niejednokrotnie w sprawach kończących się stwierdzeniem nieważności małżeństwa **obrońca wężła małżeńskiego składa apelację** do sądu kościelnego wyższej instancji. Apelacja zawiesza wykonanie wyroku, przez co strony nie mogą ponownie zawrzeć sakramentalnego związku małżeńskiego aż do czasu rozstrzygnięcia sprawy przez sąd kościelny drugiej (albo kolejnej) instancji.

VI. WYROK

Wyrok to orzeczenie sędziego, który rozstrzyga sprawę prowadzoną przez procesujące się strony. Wyrok w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa daje odpowiedź na pytanie sformułowane w dekrecie zawiązania sporu.

Według Kodeksu Prawa Kanonicznego **wyrok powinien:**

1. rozstrzygać spór toczący się przed trybunałem, dając właściwą odpowiedź na poszczególne wątpliwości;
2. określać, jakie są obowiązki stron wynikające z procesu i w jaki sposób należy je wypełnić;
3. racje, czyli uzasadnienia, zarówno prawne, jak i faktyczne, na których opiera się rozstrzygająca część wyroku;
4. ustalić koszty procesu.

Wyrok powinien zostać **oficjalnie ogłoszony**, a jego **egzemplarze dostarczone stronom i ich adwokatom**, osobiście lub za pośrednictwem poczty. Wyrok powinien wskazywać środki, za pomocą których można go podważyć. Wyrok orzekający nieważność małżeństwa w I Instancji **nie ma charakteru ostatecznego i wymaga zatwierdzenia** przez II Instancję.

Wyrok sądu kościelnego może zostać zaopatrzony w **klauzulę zakazującą zawarcia małżeństwa**. Oznacza to, że osoba, po której stronie wystąpiła przyczyna nieważności, nie może zawrzeć nowego małżeństwa bez zgody sądu, który wydał wyrok, bądź biskupa diecezji, w której ma być zawarte nowe małżeństwo.

Taki zakaz się stosuje, gdy jest przypuszczenie, że okoliczności, które spowodowały za pierwszym razem nieważność małżeństwa, mogą również doprowadzić do nieważności kolejnego. Zasadniczą przyczyną jest bezpłodność (czyli niemoc płciowa). Jest to przesłanka obligatoryjna. Inną przesłanką zakazu są zaburzenia psychiczne,

które mają trwały charakter. Zdjęcie takiego zakazu leży po stronie sądu, który wydał wyrok.

Wyrok Sądu Kościelnego **nie rozstrzyga**:

1. kwestii majątkowych;
2. kwestii sprawowania opieki nad dziećmi;
3. kwestii świadczenia sobie wzajemnej pomocy.

W prawie kanonicznym nie występuje instytucja, która orzeka o winie którejś ze stron. Nie wskazuje się osoby winnej rozpadowi relacji między dwiema osobami.

Sąd kościelny **skupia się jedynie na samym momencie zawarcia małżeństwa kościelnego** i tym, że czy stało się to w sposób ważny. Jeśli związek zostaje uznany za niezawarty, to oficjalnie do niego nie doszło, więc nie ma możliwości stwierdzenia, czy małżeństwa się rozpadło i z czyjego powodu. Winą można operować tylko na poziomie faktu, że strony w ogóle zawarły małżeństwo nieważne. Nie jest to jednak nadal orzekanie o winie, bo jednocześnie strony mogły nie być świadome swojej winy w momencie zawierania nieważnego małżeństwa.

VII. ODWOŁANIE OD WYROKU

Wyrok wraz z aktami sądowymi należy przesłać do Trybunału Apelacyjnego w ciągu 20 dni od dnia ogłoszenia wyroku. **Trybunał apelacyjny** po zapoznaniu się z uwagami obrońcy węzła małżeńskiego lub stron swoim dekretem albo **zatwierdza** albo **dopuszcza sprawę do zwyczajnego rozpatrzenia na nowym stopniu**.

W przypadku, gdy strony nie zgadzają się z decyzją sądu, mają możliwość złożenia **apelacji do wyższego trybunału** z prośbą o ponowne rozpatrzenie sprawy. Gdy sąd pierwszej instancji uzna, że małżeństwo jest ważne, stronom przysługuje możliwość skierowania sprawy do trybunału apelacyjnego bez konieczności przedstawiania nowych dowodów. W przypadku każdej kolejnej apelacji istnieje jednak taka konieczność.

Jeśli po przeprowadzeniu procesu okaże się, że Sąd wydał wyrok negatywny - co oznacza, iż nie została wykazana nieważność małżeństwa - stronie przysługuje prawo do zweryfikowania decyzji Sądu I instancji poprzez złożenie apelacji.

Złożenie apelacji w Sądzie Kościelnym jest podzielone na **dwa etapy**:

1. W pierwszej kolejności należy przygotować tzw. "**zgłoszenie apelacji**", w którym zapowiada się, że strona nie zgadza się z rozstrzygnięciem Sądu i składa apelację.
2. Po zgłoszeniu apelacji, strona ma miesiąc na złożenie tzw. "**poparcia apelacji**", w którym zawiera się szczegółowe uzasadnienie apelacji.

W określonych przez prawo kanoniczne sytuacjach strona może złożyć **skargę o nieważność wyroku**. Wyróżnia się nieważność:

1. usuwalną i
2. nieusuwalną.

1. Nieważność nieusuwalna

Wyrok jest dotknięty **wadą nieważności nieusuwalnej**, jeżeli:

- a) został wydany przez sędziego bezwzględnie niewłaściwego;
- b) został wydany przez tego, kto nie posiada władzy sądenia w trybunale, w którym sprawa została rozstrzygnięta;
- c) sędzia wydał wyrok pod wpływem przemocy lub ciężkiej bojaźni;
- d) proces był przeprowadzony bez skargi sądowej albo nie był wszczęty przeciwko jakiejś stronie pozwanej;
- e) był wydany dla stron, z których przynajmniej jedna nie miała prawa występowania w Sądzie;
- f) ktoś działał w imieniu drugiego, bez zlecenia zgodnego z przepisami prawa;
- g) jednej albo drugiej stronie odmówiono prawa do obrony;
- h) spór nawet częściowo nie został rozstrzygnięty.

2. Nieważność usuwalna

Wyrok jest dotknięty **wadą nieważności usuwalnej** tylko wtedy, jeżeli:

- a) został wydany przez liczbę sędziów niezgodną z ustawą;
- b) nie zawiera motywów, czyli racji decyzji;
- c) brakuje w nim przepisanych prawem podpisów;
- d) nie podaje wskazania roku, miesiąca, dnia i miejsca, w którym został wydany;
- e) opiera się na nieważnym akcie sądowym;
- f) został wydany przeciwko stronie nieobecnej.

VIII. TZW. SZYBKI ROZWÓD KOŚCIELNY

Papież Franciszek w 2015 roku ułatwił prowadzenie procesu o unieważnienie małżeństwa. Przede wszystkim skrócono proces do obowiązkowej jednej instancji, a także wprowadzono **proces skrócony**, przez wielu nazywany procesem 45-dniowym. Szczególnie o tym ostatnim w swoim czasie było bardzo głośno w mediach, co przelożyło się na wzrost zainteresowania tematem unieważnienia ślubu. Wcześniej sprawy o stwierdzenie nieważności małżeństwa mogły trwać latami. Obecnie coraz częściej jest to okres 24-30 miesięcy. Rozstrzygnięciem tych kwestii zajmuje się biskup jako sędzia jednoosobowy. Takie rozwiązanie jest dużym udogodnieniem dla osób, które po uzyskaniu stwierdzenia o nieważności sakramentu małżeństwa pragną jak najszybciej poślubić inną osobę.

Skrócony proces „unieważnienia małżeństwa kościelnego” uzależniony jest od wystąpienia **przesłanek pozwalających na jego rozpoczęcie**. Do tych podstaw należy:

- 1. brak wiary**, który może prowadzić do symulacji konsensu lub błędu determinującego wolę (np. symulacja, czyli niechęć do ślubu zawieranego w Kościele katolickim),
- 2. krótki czas pożycia małżeńskiego** (np. rozpoczęcie procedury o rozwód świecki zaledwie po kilku tygodniach od momentu zawarcia ślubu kościelnego),
- 3. aborcja** dokonana dla uniknięcia zrodzenia potomstwa; chodzi tu o każde przerwanie ciąży, bez względu na jego zgodność z Ustawą o *planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży*;
- 4. uporczywe pozostawanie w relacji pozamałżeńskiej** w czasie zawierania małżeństwa lub wkrótce po ślubie; przy czym relacja, którą nawiązuje kobieta z innym mężczyzną albo mężczyzna z inną kobietą musi zostać rozpoczęta przed zawarciem sakramentalnego związku małżeńskiego i być kontynuowana nieustannie również po jego zawarciu;

5. podstępne zatajenie:

- a) **bezpłodności** – nie należy utożsamiać pojęć: „bezpłodność” i „niepłodność”; bezpłodność odnosi się do stanu trwałej niezdolności do posiadania potomstwa, natomiast niepłodność ma co do zasady charakter przemijający;
- b) **potomstwa z wcześniejszego związku**, czyli posiadanie dziecka pozamałżeńskiego;
- c) **pozbawienia wolności**, czyli tzw. „kary więzienia” potwierdzonej prawomocnym orzeczeniem sądu.

6. przedślubna ciąża, przemoc i choroba psychiczna.

Przesłankami umożliwiającymi rozpoczęcie procesu skróconego przed Biskupem jest także:

1. zawarcie małżeństwa z przyczyny całkowicie obcej życiu małżeńskiemu lub wynikającej z nieoczekiwanej ciąży kobiety; będzie się to odnosić do sytuacji, w której ktoś zawiera małżeństwo jedynie w celach ekonomicznych albo w wyniku zajścia w ciążę przed zawarciem małżeństwa;
2. użycie przemocy fizycznej w celu wymuszenia konsensu; z tą sytuacją będziemy mieli do czynienia wówczas, gdy jeden z małżonków będzie w sposób bezpośredni przymuszał przemocą fizyczną drugiego małżonka, aby ten zawarł ślub kościelny;
3. brak używania rozumu potwierdzony dokumentacją medyczną, do tych przyczyn należą wszelkie zaburzenia i choroby psychiczne, np. zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne, schizofrenia czy osobowość chwiejna emocjonalnie podtypu granicznego.

W procesie skróconym jedynie do **biskupa diecezjalnego** należy orzekanie o nieważności małżeństwa, ilekroć:

1. żądanie zostało zgłoszone przez obydwójce małżonków lub przez jednego z nich za zgodą drugiego;
2. przytaczane są okoliczności dotyczące faktów lub osób, poparte zeznaniami lub dokumentami, które nie wymagają przeprowadzenia dokładniejszego badania albo dochodzenia oraz w sposób oczywisty wskazują na nieważność.

Skarga powodowa, która rozpoczyna proces skrócony, powinna przedstawić krótko, całościowo i jasno fakty, na których opiera się żądanie; wskazać dowody, które mogłyby być natychmiast zebrane przez sędziego, oraz zawierać w załączeniu dokumenty, na których opiera się żądanie.

Następnie **wikariusz sądowy** w tym samym dekrete, w którym określa **formułę wątpliwości**, po powołaniu instruktora i asesora wzywa **wszystkich, którzy powinni wziąć udział, na posiedzenie**. Winno się ono odbyć w ciągu trzydziestu dni, a **instruktor** o ile to możliwe, winien **zebrać dowody** podczas jednego posiedzenia i wyznaczyć termin piętnastu dni na przedstawienie uwag na korzyść wężła oraz wniosków obrończych stron, jeżeli takie zgłaszają.

Biskup diecezjalny po otrzymaniu akt i po konsultacji z instruktorem oraz asesorem, **rozważywszy uwagi obrońcy wężła i wnioski obrończe stron**, gdy takie zgłoszono, jeżeli osiągnął moralną pewność co do nieważności małżeństwa, winien wydać wyrok. W przeciwnym razie **przekazuje sprawę do procesu zwykłego**.

Wyrok wraz z **uzasadnieniem** powinien zostać jak najszybciej przekazany stronom.

Prawo wniesienia apelacji:

- 1.** od wyroku biskupa przysługuje apelacja **do metropolity** lub **do Roty Rzymskiej**;
- 2.** jeżeli wyrok został wydany przez metropolitę przysługuje apelacja do **najstarszego sufragana**;
- 3.** od wyroku innego biskupa, który nie ma zwierzchnika niższego niż Biskup Rzymski, przysługuje apelacja **do biskupa wybranego na stałe przez siebie**.

Jeżeli w sposób oczywisty wynika, że apelacja ma na celu jedynie działanie na zwłokę, metropolita lub biskup lub dziekan Roty Rzymskiej winni ją od razu **odrzucić** swoim dekretem.

Jeżeli natomiast apelacja zostanie **przyjęta**, sprawę należy **przekazać do procesu zwykłego** na drugim stopniu. Wikariusz sądowy może wyznaczyć siebie samego jako instruktora. Jednak, jeżeli jest to możliwe, winien wyznaczyć instruktora z diecezji, z której pochodzi sprawa. W **wezwaniu do sądu**, strony powinny zostać poinformowane o tym, że nie później niż na trzy dni przed posiedzeniem dowodowym mogą złożyć propozycje kwestii niezależnych do skargi powodowej, co do których proszą o przesłuchanie stron lub świadków. **Strony oraz ich adwokaci mogą uczestniczyć w przesłuchaniu drugiej strony oraz świadków**, chyba że instruktor uważa, że ze względu na okoliczności rzeczowe i osobowe należy postąpić inaczej.

Biskup diecezjalny ustala według swojej roztropności sposób **ogłoszenia wyroku**. Wyrok, **podpisany przez biskupa i notariusza**, powinien przedstawić motywy podjętej decyzji w sposób zwięzły i uporządkowany oraz być notyfikowany stronom co do zasady w ciągu miesiąca od dnia wydania decyzji.

IX. PRZYDATNE ADRESY SĄDÓW KOŚCIELNYCH W POLSCE

1. **BIAŁYSTOK** Sąd Metropolitalny Białostocki ul. Kościelna 1 15-087 Białystok
2. **BYDGOSZCZ** Sąd Biskupi Diecezji Bydgoskiej ul. Farna 10 85-101 Bydgoszcz
3. **CZĘSTOCHOWA** Sąd Metropolitalny ul. Św. Barbary 41 42-200 Częstochowa
4. **DROHICZYN** Sąd Biskupi w Drohiczynie ul. Kościelna 10 17-312 Drohiczyn
106
5. **EŁK** Sąd Biskupi Diecezji Ełckiej ul. 3 Maja 10 10-300 Ełk
6. **ELBLĄG** Sąd Diecezjalny ul. Świętego Ducha 11 82-300 Elbląg
7. **GLIWICE** Sąd Biskupi Diecezji Gliwickiej ul. Łużycka 1 44-100 Gliwice
8. **GDAŃSK** Gdański Trybunał Metropolitalny ul. Cystersów 11 80-330 Gdańsk-
Oliwa
9. **GNIEZNO** Gnieźnieński Trybunał Metropolitalny ul. Kan. Jana Łaskiego 7 62-
200 Gniezno
10. **KALISZ** Sąd Biskupi w Kaliszu ul. Widok 80-82 62-800 Kalisz
11. **KATOWICE** Sąd Metropolitalny w Katowicach ul. Jordana 39 40-951
Katowice skr. Poczтовая 206
12. **KIELCE** Sąd Biskupi Kielecki ul. Jana Pawła II, 1 25-013 Kielce
13. **KRAKÓW** Sąd Metropolitalny ul. Franciszkańska 3 31-004 Kraków
14. **KOSZALIN** Sąd Biskupi Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej ul. St.
Wyszyńskiego 25 75-062 Koszalin
15. **LEGNICA** Sąd Kościelny Diecezji Legnickiej ul. Jana Pawła II, 1 59-220
Legnica
16. **LUBLIN** Sąd Metropolitalny Lubelski ul. Prymasa St. Wyszyńskiego 2 20-950
Lublin
17. **ŁOWICZ** Sąd Biskupi Łowicki ul. Stary Rynek 19 99-400 Łowicz
18. **ŁOMŻA** Sąd Biskupi w Łomży ul. Sadowa 1/1 18-400 Łomża
19. **ŁÓDŹ** Trybunał Metropolitalny Łódzki ul. Ks. Ignacego Skorupki 3 90-458
Łódź
20. **OPOLE** Biskupi Sąd Duchowny ul. Książąt Opolskich 19 45-005 Opole 81

21. **OLSZTYN** Metropolitalny Sąd Archidiecezji Warmińskiej ul. Pieniężnego 22
10-006 Olsztyn
22. **PELPLIN** Sąd Biskupi Diecezji Pelplińskiej ul. Biskupa Dominika 11 83-130
Pelplin
23. **POZNAŃ** Metropolitalny Sąd Duchowny ul. Ostrów Tumski 5 61-109 Poznań
24. **PŁOCK** Sąd Biskupi Płocki ul. Tumska 3 09-402 Płock
25. **PRZEMYŚL** Sąd Metropolitalny Pl. Katedralny 4a 37-700 Przemyśl
26. **RADOM** Sąd Kościelny Diecezji Radomskiej ul. Malczewskiego 1 26-610
Radom
27. **RZESZÓW** Sąd Biskupi w Rzeszowie ul. Zamkowa 4 35-032 Rzeszów
28. **SANDOMIERZ** Sandomierski Sąd Biskupi ul. Żeromskiego 2 27-600
Sandomierz
29. **SOSNOWIEC** Sąd Biskupi w Sosnowcu ul. Gospodarcza 14 a 41-214
Sosnowiec
30. **SZCZECIN / KAMIEŃ POMORSKI** Sąd Metropolitalny Archidiecezji
Szczecińsko-Kamieńskiej ul. Królowej Korony Polskiej 28E 70-485 Szczecin
31. **SIEDLCE** Sąd Biskupi Siedlecki ul. Bpa. I. Świrskiego 57 08-110 Siedlce
32. **TARNÓW** Sąd Diecezjalny ul. Legionów 30 33-100 Tarnów
33. **TORUŃ** Sąd Biskupi Diecezji Toruńskiej ul. Łazienna 18 87-100 Toruń
34. **WARSZAWA** Sąd Metropolitalny Warszawski ul. Nowogrodzka 49, I p. 00-
695 Warszawa
35. **WŁOCŁAWEK** Sąd Kościelny Diecezji Włocławskiej Pl. Kopernika 3 87-800
Włocławek
36. **WROCLAW** Metropolitalny Sąd Duchowny ul. Katedralna 13 50-328 Wrocław
37. **ZAMOŚĆ / LUBACZÓW** Sąd Biskupi ul. Hetmana Jana Zamojskiego 1 22-
400 Zamość
38. **ZIELONA GÓRA / GORZÓW WIELKOPOLSKI.** Sąd Kościelny Diecezji
Zielonogórsko-Gorzowskiej ul. Żeromskiego 22 skr. poczt. 875 66-400 Gorzów
Wielkopolski

X. ZAKOŃCZENIE

„*Unieważnienie ślubu kościelnego*”, czy też „*rozwód kościelny*”, to terminy używane jedynie potocznie. Nie ukazują właściwej natury procesu. Sądy Kościelne nie mogą zakończyć zawartego ważnie małżeństwa.

Można jedynie dowieść, iż zostało ono zawarte nieważnie lub zostało zawarte i niedopełnione.

Decydując się na rozpoczęcie procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa warto skorzystać z pomocy prawnej.

Dopóki unieważnienie małżeństwa nie stanie się prawomocne - nadal istnieje i korzysta z pełnej ochrony prawnej. Do skutków unieważnienia małżeństwa w zakresie stosunku małżonków do wspólnych dzieci oraz w zakresie stosunków majątkowych między małżonkami stosuje się odpowiednio przepisy o rozwodzie.